

О. А. Панченко, доктор медичних наук,
професор, заслужений лікар України,
директор ДЗ «Науково-практичний медичний
реабілітаційно-діагностичний центр МОЗ України»,
президент Громадської організації
«Всеукраїнська професійна психіатрична ліга»

РОЛЬ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЮ БЕЗПЕКОЮ

У статті розкрито роль засобів масової інформації в історичному розвитку і їх вплив на інформаційну безпеку особистості, суспільства і держави в епоху турбулентності. Людство вступило в інформаційну епоху, що зажадала корінного перегляду основ і підходів у всіх сферах державного управління. Особливого значення в цьому зв'язку набула проблема забезпечення державної інформаційної безпеки, оскільки інформаційна сфера охопила практично всі галузі життєдіяльності суспільства.

Інформаційно-психологічний вплив на людину з боку інформаційного середовища досить суперечливий, тому що поряд із конструктивними властивостями вона володіє і деструктивними. Останні значною мірою визначаються турбулентністю інформаційного середовища, зокрема тими змінами, що відбуваються з високим ступенем невизначеності і непередбачуваності. В такому стані не можна однозначно визначити характер впливу інформаційного середовища – чи є сприйнята інформація корисною, нейтральною або шкідливою. Зони турбулентності характеризують вкрай нестійке положення, яке під впливом найменшого негативного впливу може втратити рівновагу і змінити свій стан. Якщо не вживати належних заходів протидії, виникає хаос.

ЗМІ, будучи елементом масової комунікації, формують громадську думку, культуру і світогляд. Вони перетворилися на «четверту» владу, від якої багато в чому залежать зміни, що відбуваються.

Першочерговість стратегії інформаційної безпеки держави полягає в подоланні турбулентності і досягненні чіткої керованості. Необхідна систематизація та алгоритмічне використання механізмів задля забезпечення внутрішньої інформаційної безпеки і формування підтримки України в суспільствах країн-партнерів. Комплексний характер актуальних ризиків національній безпеці в інформаційній сфері потребує визначення інноваційних підходів до формування системи захисту і розвитку інформаційного простору в умовах глобалізації та вільного обігу інформації.

Ключові слова: засоби масової інформації, інформаційна безпека, турбулентність, турбулентність інформаційного середовища, маніпулювання.

O. A. Panchenko. The role of mass media in the system of state management of the information security

The article reveals the role of the mass media in historical development and their impact on the information security of individuals, society and the state in the era of turbulence. Mankind has entered the information age, it required a radical revision of the foundations and approaches in all areas of public administration. Of particular importance is the problem of ensuring state information security, since the information sphere has covered almost all sectors of society.

The information-psychological impact on a person from the side of the information medium is contradictory, because, along with constructive properties, it also has destructive ones. The latter are largely determined by the turbulence of the information environment, in particular those changes that occur with a high degree of uncertainty and unpredictability. In this state, it is impossible to unambiguously determine the nature of the influence of the information environment - there is perceived information, neutral or harmful. Turbulence zones characterize an extremely unstable position, under the influence of the slightest negative impact, they can lose their balance and change their state. If do not take countermeasures, chaos occurs.

They turned into a "fourth" power; on which events are The media, mass communication, formation of public opinion, culture and largely dependent.

The priority of the state's information security strategy is to overcome turbulence and achieve clear manageability. Systematization and algorithmic use of mechanisms is necessary to ensure internal information security and the formation of support for Ukraine in the societies of partner countries. The complex nature of the current national security risks in the information sphere requires the definition of innovative approaches to the formation of a system of protection and development of the information space in the context of globalization and free circulation of information,

Key words: media, information security, turbulence, turbulence of the information environment, manipulation.

Постановка проблеми. Сьогодні ні в кого не викликає сумнівів той факт, що кілька десятиліть тому людство вступило в інформаційну епоху, що зажадала корінного перегляду основ і підходів у всіх сферах державного управління. Особливого значення в цьому зв'язку набула проблема забезпечення державної інформаційної безпеки, оскільки інформаційна сфера охопила практично всі галузі життєдіяльності суспільства. Засоби масової інформації (ЗМІ), будучи елементом масової комунікації, формують громадську думку, культуру і світогляд, а отже – тип особистості.

Розмірковуючи про сучасність, вчені, політики, журналісти найчастіше говорять про інформаційне суспільство, підкреслюючи при цьому, що йдеться про нові шаблї суспільного розвитку, де інформаційні технології кардинально змінюють характер організації соціально-виробничих процесів. З'являється так зване двадцятичотиригодинне суспільство – глобальна комунікація змушує працювати світову економіку без перерви. А отже, змінюється, безперервно зростає роль масової комунікації та інформації. У зв'язку з цим з'являються і нові критерії оцінки рівня цивілізаційного розвитку суспільства, можливості і обсяг інформації, що передається за допомогою електронної пошти, кількість персональних комп'ютерів, мобільних і фіксованих телефонів. Іншими словами, XXI століття в своїх пошуках ресурсів розвитку суспільства спрямоване до нових інформаційно-комунікативних технологій, що забезпечують швидкий і універсальний доступ до інформації.

При цьому ЗМІ як інструмент широкого впливу на маси потребують фільтрації у відборі інформації, що надається суспільству, інакше неперевірена і навіть шкідлива інформація може завдати колосальної шкоди як окремій особистості, так і державі в цілому. Таким чином, засоби масової інформації є найважливішим елементом у системі державного управління інформаційної безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню ролі ЗМІ в інформаційній безпеці суспільства приділено багато уваги з боку як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників (А. Головка, Е. Каца, І. Кукулин, П. Лазарсфельд, К. Левін, М. Майофис, І. Панарин, Г. Почепцов, Н. Осипова, Е. Юрченко та інші).

Метою статті є розкриття ролі засобів масової інформації в історичному розвитку і їх вплив на інформаційну безпеку особистості, суспільства і держави в епоху турбулентності.

Виклад основного матеріалу. Сучасне інформаційне середовище (далі – ІС) – це сфера людської життєдіяльності, яка не тільки найбільш динамічно розвивається, але і практично одноосібно диктує умови розвитку сучасного суспільства. Інформаційно-психологічний вплив на людину з боку ІС досить широкий і в той же час суперечливий, що викликано турбулентністю сьогодення.

Термін «турбулентність», перейшовши з технічних наук у гуманітарні, став використовуватися як поняття в багатьох дослідженнях громадських, економічних, політичних, психологічних явищах. Отже, турбулентність – це невпорядкований рух, для якого характерна швидка зміна темпів різноманітних процесів. Турбулентність ІС означає, що зміни в ній відбуваються з високим ступенем невизначеності і непередбачуваності. В такому стані не можна однозначно визначити характер впливу ІС: чи є сприйнята інформація корисною, нейтральною або шкідливою. Зони турбулентності характеризують вкрай нестійке положення, яке під впливом найменшого негативного впливу може втратити рівновагу і змінити свій стан. Якщо не вживати належних заходів протидії, виникає хаос.

Засоби масової інформації – це організації, що створюються для збору, обробки, аналізу інформації та доведення її за допомогою спеціальних технічних засобів до різних соціальних груп [1]. Основними соціальними функціями засобів масової інформації є: інформаційна, освітня, функція соціалізації, критики і контролю, мобілізаційна, інноваційна, оперативна, функція формування громадської думки [2]. Реалізація всіх цих функцій тією чи іншою мірою пов'язана зі забезпеченням інформаційної безпеки особистості, суспільства і держави.

Процеси сприйняття глобальним співтовариством імпульсів ЗМІ і закономірності їх взаємодії з індивідуумами знаходяться в центрі уваги соціологів, а пізніше і політологів з 1920-х років.

На першому етапі досліджень – з 1920 по 1940-і роки – превалював постулат про прямиї, блискавичний і повсюдний вплив ЗМІ на суспільну свідомість.

На другому етапі (1940–1960 рр.) була поширена позиція Е. Каца (E. Katz) і П. Лазарсфельда (P.F. Lazarsfeld), які наголосили на важливості врахування соціальних відносин щодо впливу ЗМІ на соціум [3]. Вчені довели, що ряд людей-лідерів впливають на поведінку інших через ЗМІ.

На третьому етапі (1960–1980 рр.) дослідники визнали попередні моделі застарілими і почали розробки нової, що відповідає вимогам коректного впливу засобів масової інформації на суспільну свідомість.

Сучасний період, початком якого прийнято вважати 80-ті роки ХХ століття, показав, що єдиної думки вченого співтовариства щодо досліджуваного питання немає. Однак превалювати став соціально-когнітивний підхід, розроблений ще в класичний період, який тоді не знайшов розуміння. Майже все, що людський мозок засвоює ззовні, реалізується за допомогою механізму спостереження, в основному за моделями поведінки інших осіб.

Однією з найбільш складних, але в той же час і найдавніших форм подачі інформації є друк. Незважаючи на значне падіння попиту на друковану продукцію і значне звуження читацької аудиторії, друковані ЗМІ залишаються практично єдиним загальнодоступним джерелом раціональної, адресної інформації.

До основних особливостей преси можна віднести: узагальненість і заглибленість коментарів; аналітичність інтерпретації подій; свобода вибору місця і часу для споживання інформації; можливість повторного звернення до першоджерела.

У пресі найбільш повно реалізується адресність інформації. Так, з достатньою впевненістю можна стверджувати, що, на відміну від телебачення і радіо, орієнтованих більшою мірою на усередненого споживача, друковані видання адресовані певній частині аудиторії. Як наслідок, друк виступає як засіб ідентифікації читача з тією

чи іншою соціальною, регіональною, релігійною спільністю. В цьому плані друковані ЗМІ можна визнати прямим каналом впливу на інформаційну безпеку особистості і окремих соціальних груп.

Разом із тим необхідно звернути увагу на ті особливості друку, які можна віднести до негативних:

- відсутність належної оперативності в поданні інформації;
- заангажованість у подачі інформації та інтерпретації подій;
- достатня дорожня видавничої діяльності;
- складність у сприйнятті інформації, яка вимагає певного рівня культури спілкування з друкованим джерелом, освіти, ступеня соціалізованості особистості.

Радіо – це переважно фонове джерело інформації, але і понині воно може вийти на перші ролі в поданні інформації в кризові моменти розвитку суспільства, перетворюючись із часом на єдине джерело інформації. Так, необхідно відзначити практику використання радіоприймачів з фіксованими частотами в Алжирі для запобігання повстання частин іноземного легіону, командуванням багатонаціональних сил в Перській затоці для впливу на збройні сили Іраку. Радіо передбачає менше труднощів для виходу в ефір, ніж телебачення, до того ж ця обставина посилюється в умовах монопольного виробництва і передачі інформації, коли полегшений контроль за її змістом. Оперативність радіо і його доступність дозволяє йому зберігати першість у формуванні початкових установок особистості, що надалі зумовлює формування необхідної громадської думки.

Гіпертрофована публічна політика, пов'язана з пошуком кращого актора, веде до різкого зростання ролі і значення засобів електронної інформації і насамперед телебачення. У числі специфічних рис телебачення, що відрізняють його від інших ЗМІ, відзначаються:

- доступність його використання як джерела інформації;
- доступність сприйняття повідомлення, оскільки воно не вимагає особливого освітнього рівня споживача інформації;
- одномоментність події і його відображення, миттєвість;
- полісистемність події, тобто вплив на аудіальну і візуальну систему сприйняття;
- емоційна насиченість інформації, часто на протигагу раціональному початку [4].

Завдяки здатності поширювати аудіо- та відеоінформацію на величезні території, в тому числі одночасно із вчиненням події, телебачення сприяє подоланню фізичних бар'єрів у вигляді простору і часу між джерелом інформації та аудиторією. Збагачена наочністю, глядацькою інформацією, ця риса телебачення призводить до високої результативності повідомлення, формує в аудиторії інтерес до знання, збільшує її потребу в придбанні більш широкої і глибокої інформації з інших джерел. Тому особливого значення для соціалізації особистості та інформаційної безпеки телебачення і радіо набувають в умовах віддаленості від головних центрів політичного життя і духовного виробництва.

Телебачення, володіючи високою силою наочності, веде до посилення емоційних чинників сприйняття, що підвищує ефективність його впливу на формування установок особистості. Ця якість телебачення створює передумови для більшої переконливості, достовірності телевізійної інформації, в тому числі політичного характеру. Важливе значення має ефект миттєвості, причетності реципієнта до інформації, коли виховання людини здійснюється на матеріалах живих подій. Звідси і роль телебачення в системі джерел зміцнення інформаційної безпеки: за порівняно невеликий час, аж до декількох хвилин, телеглядач отримує велику і наочну інформацію, що дозволяє йому самостійно зробити висновки, прийти до якогось рішення, сформулювати уявлення і переконання, на що в іншому разі може знадобитися набагато більше часу [5].

Однією з проблем, безпосередньо пов'язаних з інформаційною безпекою, є здатність і реальна можливість ЗМІ маніпулювати свідомістю людини і громадською думкою. Наприклад, всебічно описані характеристики комунікатора, що сприяють підвищенню ефективності людської мови, зокрема, виявлено типи його позиції під час комунікативного процесу. Таких позицій може бути три: відкрита – комунікатор відкрито оголошує себе прихильником точки зору; відсторонена – комунікатор тримається підкреслено нейтрально, зіставляє суперечливі точки зору, не виключаючи орієнтації на одну з них, але не заявлену відкрито; закрита – комунікатор замовчує про свою точку зору, навіть вдається іноді до спеціальних заходів, щоб приховати її.

Природно, що зміст кожної з цих позицій задається метою, завданням, що переслідуються в комунікативній дії, але важливо, що принципово кожна з названих позицій стає певними можливостями для підвищення ефекту впливу. Таким чином, будь-яка людина отримує разом із самим індивідуальним повідомленням ще й коментар.

Практично коментар є маніпуляцією. До маніпуляції належать спеціальні дії формування стереотипів і створення певного враження або ставлення до того чи іншого факту, події. Основний об'єкт впливу коментаря-маніпуляції – це матриці свідомості української політичної еліти і всього українського населення. Способи маніпулювання громадською думкою спираються передусім на засоби масової інформації, що дозволяють коригувати, регламентувати і проектувати масову свідомість і психіку людей. При цьому акцент робиться на використанні законів психології, некритичне сприйняття, політичну недосвідченість.

Аналіз зарубіжних і вітчизняних джерел [1–7] свідчить про те, що способи, які застосовуються для обробки громадської думки за допомогою ЗМІ, в різних країнах багато в чому ідентичні. Загалом маніпулювання засноване на брехні і обмані. Основою для маніпулювання служать міфи (фактично – дезінформація).

У політичній науці сформувалися два основних підходи, що характеризують ступінь впливу ЗМІ на політичний процес. Вони мають деяку схожість за своїм змістом із історичною класифікацією етапів розвитку ЗМІ.

Прихильники першого підходу вважають, що ЗМІ роблять серйозний вплив на громадян і їх політичні орієнтації. Так, наприклад, П. Бурдье вважає, що ЗМІ є головним інструментом «обдурення» мас [6]. Теоретичною базою для прихильників цього наукового підходу є праця У. Ліппман «Громадська думка», яка вийшла в 1922 р. У ньому автор, розглядаючи участь ЗМІ в електоральних процесах США, довів, що ЗМІ всесильні в формуванні політичних уподобань населення. Надалі, в 1960-і роки, ця концепція була доповнена Б. Коеном, який розробив теорію і дав визначення особливого ефекту ЗМІ, що дозволяє управляти інформаційними хвилями і, відповідно, темами тих чи інших політичних дискурсів. Він дав назву цьому феномену – «ефект порядку денного», тим самим розвинув і вдосконалив роботу У. Ліппман. Його теза полягала у тому, що ЗМІ не можуть спонукати маси думати певним чином, але цілком реально можуть позначити тему для роздумів (люди думають як хочуть, але ось те, про що вони думають, визначено за них) [7].

Прихильники другого підходу, навпаки, применшують ступінь прямого впливу ЗМІ на реципієнта через низку опосередкованих факторів. Вони вважають, що ЗМІ всього лише дають людині інформацію про політичний світ, не торкаючись його індивідуальних політичних уподобань. Раніше згаданий П. Лазарсфельд, аналізуючи вплив ЗМІ на президентських виборах в США в 1940-х роках, стверджував, що інформація, передана виборцю по каналах ЗМІ, лише підсилює вже існуючі установки і орієнтації [3].

Ці орієнтації сформувалися під впливом таких чинників, як соціальний статус, професія або добробут. Крім того, П. Лазарсфельд ввів у науковий обіг «двоступеневу» модель комунікації. Відповідно до цієї моделі ЗМІ формують оцінки поточних подій не у всієї цільової групи, а тільки у невеликої її частини, кількістю не більше 10%. Рефлексивне переосмислення інформації відбувається лише у меншості, яке найбільш схильне до цього процесу. Лазарсфельд назвав таких людей «лідерами думок», які передають своє розуміння поточної ситуації іншим громадянам, що менш цікавляться політичним процесом [3].

Слід зауважити, що як прихильники, так і опоненти версії значного впливу ЗМІ на політичний процес не можуть виключити зі сфери розгляду політичного процесу самі ЗМІ, а сперечаються лише про ступінь їх впливу на свої аудиторії, не намагаючись спростувати існування такого впливу.

У сучасному світі інноваційних технологій інформаційна безпека вже зараз є передусім соціальним і тільки потім чисто технічним явищем. Її не можна ототожнювати лише зі застосуванням спеціальних технічних засобів і методів для захисту інформації від несанкціонованого доступу, викрадення, знищення тощо. Забезпечення інформаційної безпеки – це не тільки захист інформації, але ще і організаційні, правові та інші заходи, спрямовані на забезпечення сталого, стабільного розвитку суспільства і держави, за яких досягаються цілі захисту національної, економічної безпеки.

Інформаційна безпека тісно пов'язана з правовим захистом інформаційного простору від руйнівного впливу негативних факторів. Під міжнародною інформаційною безпекою розуміють такий стан глобального інформаційного простору, за якого виключені можливості порушення прав особистості, суспільства і прав держави в інформаційній сфері, а також деструктивного і протиправного впливу на елементи національної критичної інформаційної інфраструктури.

Під системою міжнародної інформаційної безпеки розуміється сукупність міжнародних і національних інститутів, покликаних регулювати діяльність різних суб'єктів глобального інформаційного простору [4].

Система міжнародної інформаційної безпеки покликана протидіяти загрозам стратегічної стабільності і сприяти рівноправному стратегічному партнерству в глобальному інформаційному просторі.

Основними ризиками в галузі міжнародної інформаційної безпеки може стати використання інформаційних та комунікаційних технологій:

- як інформаційної зброї у військово-політичних цілях, що суперечать міжнародному праву, для здійснення ворожих дій і актів агресії, спрямованих на дискредитацію суверенітету, порушення територіальної цілісності держав і становлять загрозу міжнародному миру, безпеці і стратегічній стабільності;

- в терористичних цілях, в тому числі для надання деструктивного впливу на елементи критичної інформаційної інфраструктури, а також для пропаганди тероризму та залучення до терористичної діяльності нових прихильників;

- для втручання у внутрішні справи суверенних держав, порушення громадського порядку, розпалювання міжнаціональної, міжрасової і міжконфесійної ворожнечі, пропаганди расистських і ксенофобських ідей або теорій, що породжують ненависть і дискримінацію, які підбурюють до насильства.

Протистояння інформаційним ризикам можливе у разі дотримання виконання таких напрямів:

- розробка дієвих організаційно-правових механізмів доступу засобів масової інформації та громадян до відкритої інформації;

- забезпечення достовірності відомостей про соціально значимі події суспільного життя, які розповсюджуються через ЗМІ;
- недопущення підпорядкування ЗМІ кон'юнктурним інтересам влади і бізнесу та посилення можливостей їх впливу на ЗМІ (прямий натиск, постачання ЗМІ неповної, невизначеної, спотвореної або помилкової інформації, відвертої дезінформації, умисні недовомовленості, зрощування структур влади, бізнесу, преси тощо);
- регулювання рівня концентрації та монополізації ЗМІ (перешкодження зменшення незалежних джерел інформації, зосередження ЗМІ в руках представників економічної еліти, безправ'я журналістів тощо);
- вдосконалення національного законодавства в частині гарантій свободи слова та інформації, вільного поширення масової інформації, в тому числі на транскордонному рівні, недопущення поширення насильства і нетерпимості через ЗМІ, забезпечення плюралізму ЗМІ, доступу до офіційної інформації.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі.

1. Інформаційному середовищу притаманне постійне і стрімке розширення. Особливо бурхливе розширення інформаційного середовища суспільства відбувається останнім часом, і темпи його постійно зростають. У таких умовах особистості дуже складно розібратися в якості й істинності отримуваної інформації, що створює дезорієнтацію не тільки в інформаційному полі, але і в реальності.

2. Постійне оновлення ІС призводить до того, що люди навіть не встигають виробляти власну думку з приводу подій, що відбуваються, тому швидше приймуть вже готову інтерпретацію запропонованої постачальником інформації, що негативно позначається на здатності сучасних людей до аналітичного, критичного мислення, і, як наслідок, у них знижується «імунітет» до маніпулятивного впливу.

3. Використання ЗМІ об'єктивно передбачає залежність національної безпеки держави від захищеності інформаційного середовища. Це багато в чому визначає ступінь уразливості національного інформаційного простору перед впливом недружніх держав, терористичних організацій, кримінальних спільнот і окремих осіб, що діють через інформаційний простір.

4. ЗМІ перетворилися на «четверту» владу, від якої багато в чому залежать зміни, що відбуваються. Саме тому проблема створення систем інформаційної безпеки держави є настільки актуальною на сучасному етапі.

5. Засоби масової інформації, поряд із органами державної влади, можуть і повинні брати участь у забезпеченні інформаційної безпеки таким чином, щоб процес циркуляції інформації не переривався, інформація не спотворювалася, а права і інтереси її суб'єктів не обмежувалися.

6. Серед основних напрямів державного регулювання інформаційної безпеки є: розробка дієвих організаційно-правових механізмів, забезпечення достовірності відомостей про соціально значимі події, недопущення підпорядкування ЗМІ, регулювання рівня концентрації та монополізації ЗМІ, вдосконалення національного законодавства в частині гарантій свободи слова та інформації, вільного поширення масової інформації, в тому числі на транскордонному рівні.

Список використаних джерел:

1. Панарин И.Н. Информационная война и власть. Москва : Издательский дом «Мир безопасности». 2001. С. 100.
2. Головка А.А. Діяльність сучасних ЗМІ в контексті інформаційної безпеки України [Текст]. *Актуальні проблеми гуманітарних та природничих наук* (м. Ужгород, 08–09 квітня 2016 р.). Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2016. С. 85–87
3. Katz, E., Lazarsfeld, P. (1955) *Personal Influence: The Part Played by People in the Flow of Mass Communication*. Glencoe, IL : The Free Press.
4. Панченко О.А. Информационная безопасность личности / О.А. Панченко, Н.В. Банчук. 2-е изд. испр. Київ : КИТ, 2011. 672 с.
5. Почепцов Г. Логика пропаганды, или Новости без грима. *Media Sapiens*. 2015. URL: http://osvita.mediasapiens.ua/trends/1411978127/logika_propagandy_ili_novosti_bez_grima/.
6. Майофис, М., Кукулин, И. Свобода как неосознанный прецедент: заметки о трансформации медийного поля в 1990 году. *Новое литературное обозрение*. 2007. № 83. С. 599–656.
7. Осипова Н.Г., Юрченко Е.И. Средства массовой информации в современном обществе: теоретико-методологический анализ новейших подходов. *Вестник Московского университета. Сер. 18. Социология и политология*. 2010. № 1. С. 64–85.

References:

1. Panarin I.N. (2001), *Informacionnaja vojna i vlast* [Information war and power]. Tutorial, Press Izdatelskij dom "Mir bezopasnosti", Moscow, 100 p. [Russian]
2. Golovka A.A. (2016), *Diyalnist suchasnykh ZMI v konteksti informatsiynoyi bezpeky Ukrainy* [The activity of the most frequent mass media in the context of the information security of Ukraine]. *Aktualni problemy humanitarnykh*

---

ta pryrodnychyh nauk [Actual problems of humanities and natural sciences]. (pp. 85–87). Press Vydavnychyy dim “Helvetyka”, Kherson, P. 85–87 [Ukraine].

3. Katz, E., Lazarsfeld, P. (1955). *Personal Influence: The Part Played by People in the Flow of Mass Communication*. Glencoe, IL : The Free Press. [English].

4. Panchenko O.A. and Banchuk N.V. (2011), *Informacionnaja bezopasnost lichnosti* [Personal Information Security], Press KIT, Kiev, 612 p. [Russian].

5. Pocheptsov G. (2015), *Logika propagandy, ili Novosti bez grima* [Logic of propaganda, or News without a make-up]. osvita.mediasapiens.ua. Retrieved from http://osvita.mediasapiens.ua/trends/1411978127/logika_propagandy_ili_novosti_bez_grima/ [Russian].

6. Mayofis M. and Kukulin, I. (2007), *Svoboda kak neosoznannyj precedent: zametki o transformacii medijnogo polja v 1990 godu* [Freedom as an Unconscious Precedent: Notes on the Transformation of the Media Field in 1990], Press Novoye literaturnoye obozreniye, Moscow, P. 599–656 [Russian].

7. Osipova N.G. and Yurchenko E.I. (2010), *Sredstva massovoj informacii v sovremennom obshhestve: teoretiko-metodologicheskij analiz novejshih podhodov* [The media in modern society: a theoretical and methodological analysis of the latest approaches], journal *Vestnik Moskovskogo universiteta. Ser. 18. Sociologija i politologija* [Bulletin of Moscow University. Ser. 18. Sociology and political science], Moscow, vol. 1, P. 64–85 [Russian].